

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ MÜZİK TARİHİ DERSİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

PRE-SERVICE MUSIC TEACHERS' OPINIONS ABOUT THE COURSE OF HISTORY OF MUSIC

Deniz Beste ÇEVİK*

*Yrd.Doç.Dr., Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir, beste@balikesir.edu.tr

ÖZET:

Bu çalışmanın amacı, Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin müzik tarihi dersi hakkındaki görüşlerini almak ve ortaya çıkacak sonuçlara göre bazı önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır. Anket, müzik eğitimi anabilim dalında 2. ve 4. sınıfta okuyan toplam 31 müzik öğretmeni adayına beş tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarının bu sorulara verdikleri yazılı cevaplar nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların yorumlanması sonucunda, müzik öğretmeni adaylarının, müzik tarihi dersinin müzik öğretmeni adayının öğrenmesi gereken temel derslerden birisi olduğu ve bununla birlikte öğrenilen bilgilerin kalıcı olabilmesi için, dersin uygulamaya ve dinlemeye yönelik olması gerektiği, Türk bestecilerin müzik tarihimizde, Türk kültürünü oluşturup, Türk müziğinin dünyada tanınmasında büyük rol oynamalarının önemini kavradıkları, müzik tarihi dersinde öğrenilen bilgilerin diğer müzik derslerine özellikle, piyano ve bireysel enstrümanlarına yansımalarında, bir eseri yorumlarken, dönemin özelliklerine uygun olarak yorumlamalarına olanak sağladığı ortaya çıkarılmıştır. Bu bulgulara dayanarak, müzik öğretmeni adaylarının müzik tarihi dersinin işlenişiyile ilgili düşüncelerine hassasiyet göstererek, bu dersin diğer alan derslerine daha iyi cevap verebilecek niteliklerin ortaya konulması amacı ile dört yıl boyunca detaylı bir şekilde okutulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Öğretmeni Adayları, Müzik tarihi, Müzik tarihi dersine ilişkin görüşler.

ABSTRACT:

The main purpose of this study is to learn music pre-service teachers' view of music history classes. The participants were 31 pre-service music teachers enrolled Music Education Majors in the Fine Arts Education Department of the Education Faculties. They were asked to complete a survey consisting of 5 open-ended questions. Written responses were analyzed using qualitative research techniques. Analysis revealed that (1) participants believe that every pre-service teachers should take the music history class., (2) in order for deep learning to take place, the class should contain hands-on experiences, (3) Participants understand that Turkish besteciler constitute Turkish culture in music history and play an important role in introducing Turkish music to the world, (4) knowledge learned from music history classes can be used in other music classes especially in piano and individual instruments. (5) When reflecting on a musical piece, it is important to consider the conditions of that time. Based on these findings, music teachers should take into account pre-service teachers' opinions' about music history class and this class should be taught in the 4-year curriculum.

Keywords: Pre-Service Music Teachers, Music History, Views on Music History Class

1. GİRİŞ:

Eğitim Fakültelerinin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında Müziksel İşıtme Okuma Yazma, Genel Müzik Tarihi, Armoni-Kontrpuan-Eşlik, Piyano, Bireysel Ses Eğitimi vb. dersler okutulmaktadır. Bu derslerin arasında Müzik Tarihi dersi, Cumhuriyet döneminden günümüze kadar gelmiştir. 1925–1931 yılları arasında “Musiki Tarihi”, 1931 yılı programında V. ve VI. dönemlerde haftada bir saat “Musiki Tarihi” adı altında yer almıştır. Ankara Musiki Öğretmen Okulu Ders Tevzi Cetvelinde (1936) “Musiki Tarihi” ismi ile V. ve VI. yıllarda haftada 2 saat yer almıştır. 1941, 1944, 1946, 1947, 1955 yılları Müzik Öğretmenliği Programında “Müzik Tarihi” adı altında I. II. ve III. Sınıflarda haftada 1 saat okutulmuştur. 1966 Programında “Müzik Tarihi ve Stil Bilgisi” adı altında I. Sınıfta bir saat; II ve III. sınıflarda haftada iki saat; 1969 Programında ise “Müzik Tarihi ve Stil Bilgisi” adı altında II. ve III. sınıflarda haftada iki saat; 1978, 1979, 1981, 1982 yılları arasındaki programda III. sınıfta I. ve II. yarıyılıda “Müzik Tarihi” adı altında yer almıştır [1].

Müzik tarihi dersi 1998–2005 yılları arasında Eğitim Fakülteleri Müzik Öğretmenliği bölümlerinde ikinci sınıf ikinci dönemde Müzik tarihi dersi ile başlayıp, üçüncü sınıf birinci dönem Müzik Kültürü dersiyle devam etmekteydi. Ancak, yeni yapılandırılan programla birlikte; birinci sınıf birinci dönem müzik kültürü dersi ile başlayıp, ikinci dönem “Genel Müzik Tarihi” dersi ile devam etmektedir. Bu dersin içeriği; “Müzik kültürü ve eğitiminde müzik tarihinin yeri ve önemi, müzik tarihinin temel kavramları, ilkçağ uygarlıkları, ortaçağ, gotik çağ, Rönesans ve Barok dönemlerinin tarihi ve müziksel özellikleri ve bu konuda seçilmiş örnekleri” kapsamaktadır.

Daha sonra ikinci sınıf birinci dönem bu ders, “Türk müzik tarihi” ile devam etmektedir. Bu dersin içeriği ise; “Türk müzik kültürünün tarihsel kökleri, Orta Asya dönemi, eski göçebe kültürlerinde müzik ve çevre müzik kültürleriyle etkileşimler, Anadolu’ya geçiş, eski Anadolu’da müzik, batı Asya, Mezopotamya müzikleri, İslamiyet’in kabulü, ortaçağ İslam dünyasında müzik, Eski Grek müzik teorisi ve ortaçağ yazılı müzik kaynaklarında tesirleri, Osmanlılarda müzik teorisi, çalgılar, türler, başlıca besteciler, Osmanlı dönemi müzik yazmaları, saz ve söz mecmuaları, Türklerin balkanlarda yayılmaları, çeşitli müzik kültürleriyle etkileşimler ve yeni müzik oluşumları, batı ile artan ilişkilerin müzikteki yansımaları, Türkiye’deki ilk batılı müzik unsurları ve kurumları, Cumhuriyet döneminde müzik, Anadolu’da çok kültürlü müzik yapısı, yeni müzik oluşumları” gibi konuları kapsar [2].

İnsanoğlu var olduğu çağlardan itibaren toplu yaşamayı temel bir ihtiyaç olarak kanıksamış, bu gereklilik ise birbirinden farklı ve sürekli değişen toplumların oluşmasını ve karmaşık sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar kişilerin ihtiyaçları ve toplumun beklentileri ile kültürlerin doğmasına ve tarih boyunca insanların ve toplumların yaşamında önemli bir yer tutmasına sebep olmuştur.

Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin Müzik Tarihi dersinde başarılı olmaları beklenmelidir. Öğrencilerin başarılı olmalarını etkileyen faktörlerden biri bizzat öğrencilerin iyi çalışma alışkanlıklarına sahip olmalarıdır [3]. Öğrencilerin başarılarını etkileyen diğer bir faktör de öğretmenlerdir. Öğretim elemanları, derse karşı öğrencilerin ilgilerini çekebilmeyi ve aynı zamanda dersin gerekliliği üzerinde öğrencileri eğitmeyi bilmelidir. Eğitim sürecinden geçen bireyin davranışlarında bir değişimin olması beklenmektedir. Eğitim yoluyla bireyin bilgileri, davranışları, tavırları değişmektedir. Eğitim sürecine giren bireyde bu değişikliklerin olumlu yönde olması beklenir [4]. Eğitim süreci, bireyin yaşamındaki en önemli süreçlerden birisidir. Bu süreç, bireyin doğumuyla başlayıp, yaşamı boyunca devam eder. “Müzik, belli bir amaç ve yöntemle, belli bir güzellik anlayışına göre işlenerek birleştirilmiş seslerden oluşan estetik bütündür” [5]. Eğitim sürecini oluşturan en önemli dallardan biri de müzik eğitimidir. Müzik eğitimi bireyin kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli müziksel davranışlar kazandırma, bireyin müziksel davranışını kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak (belirli biçimde) değiştirme ya da bireyin müziksel davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli değişiklikler oluşturma, bireyin müziksel davranışını kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak (belirli biçimde) geliştirme sürecidir [6].

Müzik öğretmenin, müziğin temel niteliklerine, kuramlarına, müziğin tarihsel gelişimine ait gerekli bilgi ve becerilere sahip olması beklenir. Hangi kademe ve tipteki okul için yetiştirilirse yetiştirilsin, bir öğretmen adayına öğretmenlik davranışı kazandırmak, yani öğretmenlik için gerekli bilgi ve becerileri verebilmek esas hedef olmalıdır [7]. Fidan ve Erden (1993), öğrencide istenilen davranış değişikliği oluşturmak, öğrencinin ilgisini ve dikkatini derse yöneltmek için çeşitli eğitim araçlarının kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır [8].

Ülkemizde müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda gerçekleştirilen müzik eğitiminin önemli basamaklarından biri, müzik tarihi dersidir. “Tarihsel kökleri bulunmayan bir düşünce yöntemi ya da sanat akımı olamaz. İnsanlık tarihi, birbiri üstünde yükselen yaratıcılıkların evrensel yüceliştir. Bu yücelişte müziğin de yeri vardır, ona müzikçiler de katkıda bulunmuşlardır. Dolayısıyla, “müzik tarihi, kendi alanında evrensel gelişim yasalarının tarihidir” [9]. Müzik tarihi, kültür tarihinin önemli bir alanını kapsamakla birlikte, müziğin ortaya çıkışından bugüne kadarki gelişen müziksel evrim zincirlerini de oluşturmaktadır. Bu ders, müzik bölümü öğrencilerinin öğrenmek zorunda oldukları önemli derslerden birisidir. Çünkü bu dersle birlikte; geçmişleriyle ilgili kültür ve değerlerin kazanımında, çaldığı eserin analizini yapabilmeye, dinlediği enstrümanları ayırt etmek, dinlediği eseri ve bestecisini tanımak, müzikte dönemleri ayırt etmek, eserin müziksel ve dönemsel özelliklerini ayırt etmek, enstrümanını çalarken eserleri dönemsel ve müziksel özelliklerine göre icra etmek vb. becerileri kazanmış olması beklenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Batı Müziği Tarihi Dersi Öğretim Programı [10].

1.1. Müzik Tarihi ilgili yapılan çalışmalar

Yapılan çalışmalara bakıldığında, daha çok Müzik Tarihi dersinin içeriğini kapsayan çalışmalar olduğu görülmüştür. Ancak, müzik bölümünde okuyan müzik öğretmeni adaylarının, müzik tarihi dersiyile ilgili görüşlerini kapsayan çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalara bakacak olursak;

Cox, G. (1996), 1872–1928 yılları arasında İngiltere’deki okullardaki müzik öğretim araştırmalarını incelemek amacı ile bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmada: halk kayıtları, basın mensupları, biyografi, otobiyografi, şarkı kitapları ve kişisel görüşmeler vb. kaynaklara rastlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, ulusal müfredatın gelişimi ile paralellikler düşünüldüğünde, çalışmanın, müzik tarihi çalışmalarıyla sorgulanmasının oldukça ilişkili olduğu belirtilmiştir [11].

Parasi, J. (2004), dokuz ve on yaşlarındaki dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin blues stili içinde melodi ve doğaçlama yeteneklerini değerlendirmektedir. Araştırmacı tarafından 102 öğrenciden oluşan üç grup oluşturulmuştur. Birinci grup; bir blues melodisi öğrenirken, ikinci grup; kaydedilen bir blues melodisini çalmayı, üçüncü grup ise; çeşitli melodileri hem söylerken hem de çalarken, özel bir eğitim verilmeden hareket etmişlerdir. Veriler toplandığında, CRDI (Sayısal arabirim cevapların devamlılığı) beş müzik örneğini dinlerken, pozitif şekilde aralıksız bütün boyunca tanıma işlemlerini beceriyle yaptıkları görülmüştür. Grubun tanımlayıcı analizi grafiklerle gösterildiğinde, gruplar, etkili cevaplarla fark edici boyutta, doğaçlama ve melodik farklılığa cevap verebilmeyi özel eğitimle almışlardır [12].

Türkecul, R. (2006) yaptığı çalışmada, müzik öğretmenlerinin müzik tarihiyle ilgili bilgileri, birbirinden kopmadan ve öğrencileri sıkmadan vermekte zorlandıklarından bahsetmiştir. Ayrıca, “Müzik Tarihi Şeridi”ni okul koridoruna asarak, Dünya ve Türk Müziği Tarihi bilgilerini görsel, birbirine paralel olacak şekilde ve öğrencilerin ilgisini çekecek renkli, resimli fotoğraflarla hazırlamıştır. Daha sonra, tarih şeridi üzerinden 90 soruyu, her öğrenciye 4 ya da 5 soru gelecek şekilde sınıfta dağıttığını ve bu işlemi yaparken tombala oyununu kullandığını bunun da öğrenci üzerinde heyecan yarattığını belirtir. Sonuçtan memnun olduğunu dile getiren Türkecul’a göre, eğitim sadece sınıf içerisinde değildir, öğrenci teneffüste dolaşırken bile, panolarda yer alan ve dikkatini çeken görsel öğelerle bilgisine bilgi katabilir. Bunun için de tüm fırsatların değerlendirilmeli, yöntemi kullanabilecek okullar bunu yapmalıdır[13].

Ece, A. S. (2007), Cumhuriyetin ilanından günümüze kadarki çoksesli müziğin gelişiminde büyük katkıları olan bestecilerin biyografilerini araştırmıştır. Veriler sonucunda, Türk

bestecileri ve/veya eserleri üzerinde 32'si basılı kitap, 46'sı lisansüstü (yüksek lisans, sanatta yeterlilik, doktora) araştırma çalışmaları olan toplam 78 adet yayın olduğuna dikkat çeken Ece, en çok Ahmet Adnan Saygun'un hayatı ve/veya eserleri üzerine yayınlar olduğunu belirtmiştir [14].

Uçaner, B. (2007), Türkiye'deki Müzik Eğitimi Anabilim Dallarındaki 2005–2006 öğretim yılında en az iki mezun vermiş 18 üniversitedeki, Müzik Tarihi dersine giren öğretim elemanlarını araştırmıştır. Bu çalışmada, müzik tarihi dersine giren öğretim elemanlarının dersin işlenişine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Verileri, anket uygulanarak ve kaynak taraması yapılarak elde eden Uçaner, şu sonuçlara varmıştır:

- Müzik Tarihi dersine giren öğretim elemanlarının kaynak sıkıntısı çektiğinden,
- Müzik Tarihi dersinde, kısmen farklı yöntem ve teknikler kullanıldığından,
- Müzik Tarihi dersinin süresinin yeterli olmadığından,
- Müzik Tarihi dersine giren öğretim elemanlarının hizmet sürelerinin, Müzik Tarihi öğretim programına karşı görüşlerini değiştirdiğinden,
- Müzik Tarihi dersine giren öğretim elemanlarının, cinsiyet farklılığı ve eğitim düzeyleri farklılığının dersin öğretimine ilişkin görüşlerini değiştirmeden bahsetmiştir [15].

Huttunen, M. (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışma, müzik tarihinin çeşitli yönlerinin açıklanması ile ilgilidir. Huttunen'e göre, ondokuzuncu yüzyıldan beri batı müzik kültürü güçlü bir tarihe sahiptir. Bu makale, müziğin tarihine, müzik tarihinin içeriğine ve bizim bakış açımızla estetik kavramların etkisi üzerinde durmaktadır. Estetik kavramlar, müzik çalışmalarının analizini bizim değerlendirmelerimizle etkilememekle birlikte, aynı zamanda tarihi oluşturmanın birçok yolu müzik tarihi içinde nedensel ilişkileri fikirlerimizle ortaya koymaktadır. Müzik kavramlarının yaygın olması, bizim bu kavramlardan kaçmamıza sebep olmakla birlikte, kavramlar derinlemesine konulara sahiptir. Diğer taraftan Huttunen "Müzik kavramları amacına uygun bir şekilde düşünülerek anlaşılmalıdır" demiştir [16].

Zamir, S. ve Hassine, J. (2008), Liszt'in edebi temalara karşı eğilimi ve kişiliği üzerinde durmuşlardır. Ayrıca, Liszt'in etütlerinin, tiyatral durumla birleştiğinde müzikal performansa yol açtığından bahsetmişlerdir [17].

Wang, C.W. ve Humphreys, J.T. (2009), bir üniversitedeki dört yıllık eğitim boyunca müzik eğitimi programında müzik tarihi, müzik teorisi ve performans sınıflarında ve sınıf dışında harcanan müzik eğitimi zaman ortalamasını ve miktarını ölçmektedir. Güneybatı Amerika Birleşik Devletinde, büyük üniversitedeki müzik okulundan mezun olan hizmet öncesi müzik öğretmenlerinden oluşan kişi sayısı seksendir. Araştırmada, müzik tarihi dersine ayrılan zaman miktarının tamamen farklı olduğu ortaya çıkmakla birlikte, 0.93'ü Batı sanatına, 0.07'si batıya ait olmayan tarihe ve 0.23'ü ise, batıya ait olmayan geleneklere ve çok az zamanda popüler müziğe zaman ayrıldığı görülmüştür. Tartışmaların sonucunda, müzik öğretmenliği eğitim programlarındaki dengesizlikler, Amerika'daki ulusal müzik standartları ve akreditasyon çalışmaları yerine koyabilecek değişiklikler olması gerektiği üzerinde durulmuştur [18]. Yukarıda verilen literatürden de anlaşılacağı gibi, müzik tarihi dersinin içeriğinde yer alan konularla ilgili ve müzik tarihi dersine giren öğretim elemanlarının dersin işlenişine ilişkin görüşleri vb. konularda değişik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma ise, müzik tarihi dersini alan müzik öğretmeni adaylarının, derse bakış açılarının araştırılması açısından önemlidir. Araştırma, müzik tarihi literatürüne katkı sağlaması beklentisi ile ele alınarak faydalı olabilecek öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem belirtildikten sonra veri toplama araçları ve veri çözümleme teknikleri açıklanmıştır.

2.1 Araştırma modeli

Araştırma modeli, araştırma amacına uygun verilerin toplanması ve çözümlenmesi için gerekli koşulların düzenlenmesidir. Araştırmada kullanılan araştırma modeli, “Müzik Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Müzik Tarihi Dersine Yönelik Görüşleri” konusunu var olduğu durumu ile betimlemeyi amaçlayan “tarama modelidir”. Diğer bir ifadeyle araştırmada durum tespitine yönelik model esas alınmıştır [19].

Bu modele göre veriler, müzik tarihi dersini alan öğrencilere uygulanan anket soruları ile konu hakkındaki görüşleri alınarak elde edilmiştir.

a. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye ’deki Eğitim Fakültelerinin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarının öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise, Türkiye’deki Eğitim Fakültelerinin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarından seçilen, Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, 2008–2009 öğretim yılında öğrenim gören 2. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

b. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen “Müzik Tarihi Dersine İlişkin Görüşlerini İçeren Anket” kullanılmıştır. Veriler, öğrencinin normal ders saatinde toplanmıştır. Bu derse giren öğretim elemanlarından izin alınarak anketler uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan sorular, geçerlik çalışması için bu alanın uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların önerileri doğrultusunda gerekli yerlerin düzeltilmesi yapılarak, görüşlere ilişkin sorulara son şekli verilmiştir.

Derse ilişkin görüşlerini içeren sorular, açık uçlu soruların cevaplanmasında, soruların altına boşluklar bırakılmıştır. Anketin girişinde anketin amacına ve nasıl cevaplandırılması gerektiğine dair açıklama yer almıştır. Araştırmacı tarafından öğrencilere anket dağıtılmadan önce araştırmanın amacı ve anket hakkında bilgi sözlü olarak da verilmiştir.

2.4 Veri Çözümleme Teknikleri

Anketten elde edilen verilerde, betimsel yöntemlerden frekans (f) ve yüzdeler (%) kullanılmıştır. Nitel verileri ankette yer alan açık uçlu sorular oluşturmıştır. Bu sorulara verilen cevaplar sınıflandırılarak değerlendirilmiş ve tabloluşturulmuştur.

Araştırmadaki sayılabilir, ölçülebilir nitelikteki veriler, yüzdeler (%) ve frekanslar (f) şeklinde tablolar halinde sunulmuştur.

Müzik tarihi dersini alan öğrencilerin, bu derse ilişkin görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Elde edilen yazılı verilerin analizinde nitel veri analiz teknikleri kullanılmıştır. Öğrencilerin verdikleri yanıtlar üzerinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi ile elde edilen kodlamalar belli kategoriler halinde birleştirilerek sınıflandırılmıştır. Derse ait görüşleri içeren sorularda yer alan açık uçlu sorulara verilen yanıtlar anlam bakımından gruplandırılarak bir arada toplanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma amacının gerçekleştirebilmesi için öğrencilerin müzik tarihi dersi hakkındaki görüşlerini almak üzere beş soruluk anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket, araştırmanın örneklemi oluşturan öğrencilere uygulanmıştır. Daha sonra, öğrencilerin verdikleri yanıtlar değerlendirilmiştir.

Tablo 3.1. Müzik Tarihi dersi hakkındaki düşüncelere göre dağılımı (n=31)

Düşünceler	f	%
1- Yararlarına ilişkin düşünceler:		
a- Çok önemli ve yararlı bir derstir. Müziğin doğuşu ve gelişimi hakkında bilgi vermektedir.	35	43.8
b- Farklı dönemlerde yaşamış bestecilerin hayatlarını ve eserlerini tanımakta yardımcı olmaktadır.	10	12.5
c- Çalınan eserleri daha bilinçli çalıp eseri daha iyi yorumlamayı sağlamaktadır.	12	15
2- Geçmek için çalışılan ders:		
Mecbur olduğumuz için ezberlediğimiz derstir.	3	3.8
3-Müfredattan kaynaklanan sorunlara ilişkin düşünceler:		
Ders yeterince kapsamlı olduğu için her dönem ağır ağır işlenmesi gereken derstir.	20	25
TOPLAM	80	100

Öğrencilerin 0.44'ü müzik tarihi dersinin önemli ve yararlı bir ders olduğu görüşündedir. Çünkü müziği daha iyi algılamayı sağlamakla birlikte aynı zamanda da müziğin geçmişten günümüze kadarki gelişimi hakkında bilgi sahibi olmalarına olanak sağladığını düşünmektedirler. Ayrıca 0.25'i, müzik tarihi dersinin kapsamlı işlenmesi gerektiğini ve bunun için de ders saatinin artırılması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Verilen cevaplarda, sadece 0.04'ü mecbur olduğumuz için ezberlenmesi gereken derstir demiştir. Ankete katılan büyük çoğunluk tarafından, müzik öğretmeni adayının öğrenmesi gereken temel konuları kapsadığı için, kalıcı bir şekilde bu dersin bilgilerini öğrenmenin gerekliliği belirtilmiştir.

Tablo 3.2. Müzik Tarihi dersinin, diğer derslere katkısı hakkındaki görüşlerine göre dağılımı

	f	%
1.Katkısı olmadığını düşünenler	3	5.6
2.Diğer müzik derslerine katkısı olduğunu düşünenler		
Müzik derslerinin hepsine katkısı büyüktür. Kültürel bilgiler ne kadar iyi öğrenilirse diğer derslere de daha iyi şekilde yansır.	17	31.5
3.Bireysel enstrümanlarına ve piyano derslerine katkısı olduğunu düşünenler		
Çalınan eserin, dönemin özelliklerine uygun çalınmasını sağlamaktadır. Çünkü eseri yorumlarken bestecisi, yaşadığı dönem önemli yer tutmaktadır.	34	62.9
TOPLAM	54	100

Müzik Tarihi dersinin, diğer derslere katkısı hakkındaki görüşlerine göre dağılımında, öğrencilerin verdikleri yanıtlar sınıflandırılmış, sonuçlar Tablo 3.2’de verilmiştir. Öğrencilerin verdikleri yanıtların 0.63’ü çalınan eserin dönemine uygun olarak icra edilmesine yardımcı olduğu, eserin bestecisinin kim olduğunu, çalınan dönemin özelliklerini bilip, çalınan eseri daha iyi şekilde yorumlamakta ve o döneme ait duyguyu verebilmekte etkisi olduğunu düşünmektedirler. 0.32’si, müzik tarihi dersinin diğer derslere katkısının önemi üzerinde durarak eserin ruhunu verebilmeyi öğretebildiğine dikkat çekmişlerdir. Bu soruya verilen cevaplarda, müzik öğretmeni adaylarının, müzik tarihi dersinin diğer müzik derslerine, özellikle de bireysel enstrümanlarında ve piyano derslerinde bir eseri yorumlarken, o döneminin özelliklerine göre bilinçli bir şekilde yorumlanması gerektiği konusunda birleştiklerini göstermektedir. Araştırmada sadece 0.06’sı müzik tarihi dersinin, diğer derslere katkısı olmadığını düşünmekle birlikte, çoğunluğun bu dersin katkısının önemini kavradıklarını düşündürmektedir.

Tablo. 3.3. “Müzik Tarihi dersinin işleniş şekline göre dağılımı”

İşleniş	f	%
Öğretmen merkezli	3	9.7
Öğrenci merkezli	25	80.6
Gerektiği yerde öğrenci merkezli hem de öğretmen merkezli	3	9.7
TOPLAM	31	100

Dersin öğrenci merkezli işlenmesi gerektiği konusundaki görüşlerinin nedenleri için, şu sebepleri ileri sürmüşlerdir:

* Öğrencilerin derse katılımı, öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.
* Dersin uygulamaya, incelemeye ve dinlemeye yönelik olması öğrenilen bilgileri daha kalıcı sağlamaktadır.
* Sadece öğretmen merkezli olunca, ders monoton ve sıkıcı olmaktadır.
* Öğrenci merkezli dersin işlenmesi, araştırmacılığa yönlendirmektedir. İşbirlikli öğrenme ile elde edilen bilgileri sentezleyip, ortak bir sunum yapıyoruz. Grup çalışması sonucunda da, bilgi alışverişinde bulduklarını ve birbirlerine sorular sorarak konuları daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir.

“Müzik Tarihi dersinde nasıl bir ders işleniş olmalıdır” hakkındaki görüşlerinde, öğrencilerin büyük kısmı yani 0.81’i, öğrenci merkezli bir ders işleniş istemektedirler. Nedenleri ise, daha çok araştırmaya yönlendiklerini ve bilginin akılda daha kalıcı olduğu üzerinedir.

Tablo 3.4. Türk Bestecilerin müzik tarihine katkıları hakkındaki görüşlerin dağılımı

Katkılar	f	%
1. Türk müziğine katkıları:		
Türkiye'yi müzik bakımından önemli bir yere taşımışlardır. Türk besteciler makamlarımızın, enstrümanlarımızın ve Türk müziğinin duyurulmasında büyük rol oynamıştır. Müzik tarihine, Türk kültürünü oluşturup müziğimizi dünyaya açmışlardır.	17	41.5
2. Eserleri:		
a- Derleme çalışmaları yaparak, doğu ve batı arasındaki sentezi kurmuşlardır. Ayrıca müziğimize, çokseslilik gelmiştir.	14	34.1
b- Türk Besteciler kendi yaşadıkları dönemdeki sorunları, güzellikleri vb. eserlerine duygularıyla yansıtmışlardır.	10	24.3
TOPLAM	41	100

Türk bestecilerin müzik tarihine katkıları hakkındaki görüşlerin dağılımında öğrencilerin verdikleri yanıtlar sınıflandırılarak belirlenmiş olup, Tablo 3.4'te verilmiştir. Bu konuda öğrencilerin, Türk bestecilerinin Türk müziğine katkılarının önemini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerden 0.42'si, Türk Bestecilerin Müzik tarihi için çok önemli miras olduklarını ve Türk kültürünü oluşturup makamlarımızı ve Türk müziğimizi dünyaya tanıttıklarını vurgularken; 0.34'ü, Türk bestecilerin, doğu ile batının kaynaşmasında köprü rolü üstlendiklerini; diğer 0.24'ü ise, Türk bestecilerin eserlerine duygularını kattıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 3.5. "Müzik Tarihi" denilince akla gelen kavramlara göre görüşlerin dağılımı

Kavramlar	f	%
1. Döneme ait çalgılar, dönemler arası geçişler, dönemlerin özellikleri	27	28.7
2. Müziğin dünden bugüne zaman içine gelişimi, ilerleyişi, kazandırdıkları, müziğin tarihsel gelişimi	13	13.8
3. Besteciler ve hayatları	22	23.4
4. Müzik türleri, müzik formları, müzik terimleri	22	23.4
5. Eserler	10	10.6
TOPLAM	94	100

Tablo 3.5.'te görüldüğü gibi, müzik tarihi dersi denilince akla gelen kavramlarda, öğrencilerin 0.23'ü besteciler ve hayatları, 0.29'u dönemler ve özellikleri kavramlarını, diğer 0.23'ü ise, müzik türleri ve form konusunu çağrıştırdığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin müzik tarihi dersi hakkında akıllara gelen ilk kavramları belirtmeleri, dersin içeriğinin konu başlıklarını biliyor olduklarını düşündürmektedir. Fakat bunun yanında, eserler konusunun sadece 0.11'i öğrenci tarafından akla gelen kavram olması ilk bakışta bu kavramın, dönemler ve dönemlere ait çalgılar, besteciler ve hayatları, müziğin tarihsel gelişimi konu başlıklarının gerisinde kaldığını göstermektedir.

4. SONUÇ

Müzik derslerinin amacına ulaşılabilmesinde ve işlevlerini yerine getirebilmesinde öğretmenin niteliği büyük rol oynamaktadır. Bu açıdan, müzik tarihi dersi, eğitimleri boyunca müzik

öğretmeni adaylarının önemle üzerinde durması gereken bir derstir. Çünkü müzik eğitimleri boyunca gerekli müziksel yeterlikleri kazanmaları temel bir zorunluluktur. Bu bağlamda, Balıkesir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim görmekte olan öğrencilerin, eğitimlerini almış oldukları müzik tarihi dersine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

Öğrencilerin 0.44'ü, müzik tarihi dersini çok önemli ve gerekli bulmaktadır. Bu da, öğretmen adaylarının, ileriki meslek yaşantılarında müziksel bilgi ve beceri ile donanımlı olması gerektiği bilincinde olduklarını göstermektedir. Müzik öğretmen adayı, müzik tarihi dersinde yeterince donanımlı bir şekilde yetiştirilmedikleri takdirde, bu eksikliklerin, ileriki meslek yaşantılarına olumsuz olarak yansıtacağını düşünmektedir.

Müzik öğretmeni adaylarının, 0.25'i müzik tarihi dersinin süre bakımından lisans öğrenimi süresince devam etmesinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda, müzik öğretmen adaylarının alanlarındaki yeterliliklerinde, bu dersin önemi ve yararı ortaya çıkmaktadır.

Öğrencilerin 0.32'si müzik tarihi dersinin diğer müzik derslerine katkısının önemi üzerinde durmaktadır. 0.63'ü ise bu dersin, çalınan eserin dönemin özelliklerine uygun olarak yorumlanmasında, o döneme ait duyguyu verebilmedeki öneminden bahsetmişlerdir.

Öğrencilerin 0.81'i, müzik tarihi dersinin işleniş bakımından, öğrenci merkezli olmasını istediklerini ve derse aktif olarak katılmak istediklerini vurgulamışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerden 0.42'sinin, Türk Bestecilerin, Türk müziğimizi dünyaya tanıttıklarını, doğu ve batı arasında bir köprü rolü üstlendiklerini, Türk kültürünün oluşmasında önemli yere sahip olduklarının bilincinde oldukları sonucu çıkarılmıştır. Bu görüşler, müzik tarihi dersinin, öğrencilerin müziksel gelişimlerinde önemli rol oynadığını göstermektedir.

5. TARTIŞMA

Yapılan anket sonucunda, Eğitim Fakültelerinin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında öğrenim gören öğrenciler için müzik tarihi dersi vazgeçilmez öneme sahip olması nedeniyle, bu derse ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada belirtilen konuların tartışılmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Müzik tarihi dersi, müzik eğitiminde önemli bir yeri olan ve bireyin müziksel gelişimine katkısı bulunan bir derstir. Dolayısı ile müzik tarihi dersinde öğrenilen bilgiler, diğer müzik derslerinde bu bilgileri kullanabilecek bilgi ve beceriye sahip olacak şekilde yetişmelerine olanak sağlanması dersin önemini arttırmaktadır. Müzik tarihi dersi, müzik öğretmeni adayının öğrenmesi gereken temel konuları kapsamaktadır ve bu konuların kalıcı bir şekilde öğrenilmesi gerekmektedir. Müzik öğretmen adayları, müzik tarihi dersine ait konuların, ileriki meslek yaşantılarında etkilerinin büyük olduğundan bahsetmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçları, bu dersin önemini, gerekliliğini ve ileriki meslek yaşantılarında yararlı olduğu görüşünü pekiştirmektedir. Müzik tarihi alanında yapılan araştırmalarda bu konudaki görüşleri desteklemektedir [20, 21].

Müzik tarihi dersinin içeriğinde yer alan konuların, öğrencilerin bireysel çalgılarına ve piyano derslerine yansımaları sonucu, eserlerin döneme uygun olarak çalınıp yorumlanmasında etkili olduğunun vurgulanması çalışması da bu sonuçları destekler niteliktedir [22]. Ayrıca, öğrencilerin müzik tarihi dersinde, Türk bestecilerin, Türk müziğini dünyaya duyurmalarında önemli etken oldukları ve ulusal kültürümüzün gelişiminde büyük rol oynadıkları görüşünde olmaları, müziğin doğuşundan günümüze kadar ki tarihsel süreci vb. dersin konularının ana hatlarının kavranılmış olduğunu göstermektedir.

Weinstein ve Mayer (1986)'e göre; iyi bir öğretim, öğrencinin nasıl hatırlayacağını, kendini nasıl motive edeceğini, nasıl öğreneceğini [23] ve kendi öğrenmesini etkili bir şekilde nasıl kontrol edeceği öğretmeyi kapsamaktadır [24]. Genel olarak öğrencilerin büyük çoğunluğunun dersin işleniş bakımından sınıf içinde derse katılımlarının ve grup çalışmasının önemini vurgulamışlardır. Bu da, müzik tarihi dersinin işleniş şeklinin, öğrenci merkezli olması gerektiği, işbirlikli öğrenme sonucunda ortak bir sunum yapılarak, grup çalışması ile

birbirleriyle bilgi alışverişinde bulduklarını, konuları daha iyi kavramalarına olanak sağlaması açısından bu konudaki görüşleri destekler niteliktedir.

Bununla birlikte, öğrenciler, müzik tarihi dersinin, öğretmen merkezli işlenmesi yerine, öğrenci merkezli dersin işlenmesi gerektiği üzerinde durmaları bu durumun, dersin işleniş şeklinin gözden geçirilmesi gerektiği sonucunu vurgulayacak bir dağılım göstermektedir. Çünkü müzik tarihi dersinde, derse aktif olarak katıldıkları takdirde daha kalıcı bilgiye ulaştıklarını ve araştırmacılığa yöneldiklerinden bahsetmişlerdir. Bu da salt anlatımdan çok, sınıf içi diyalogların gerçekleştiği bir ders olmasının gerekliliğini gösterir niteliktedir. Ayrıca, geleneksel öğretmen merkezli müzik derslerinde öğrenci etkileşimi, bilgi ve beceri alışverişi sınırlı kalmaktadır. Öğrenciler, işbirlikli öğrenme ile birbirleriyle etkileşim içinde olmaktadır. Bu da, öğrencilerin derse aktif olarak katılımlarını sağlamada ve ilgilerini etkilemekte büyük rol oynamaktadır [25].

Öğrencilerin, dersin uygulamaya, incelemeye ve dinlemeye yönelik olmasının gerekliliği üzerinde durmaları, müzik tarihini detaylı bir şekilde öğrenmek istediklerini göstermektedir. Bu sonuçlar, müzik tarihi dersinde ele alınan konuların, amacına uygun yeterli düzeyde anlatımı ile birlikte, dinlemeye ve pekiştirici uygulamalara yönelik sürecin planlanması gerekliliğini düşündürmektedir.

Müzik tarihi dersine yönelik görüşlerinde, öğrencilerin büyük çoğunluğunun olumlu düşünceler içerisinde oldukları, ancak dersin daha sağlıklı verimli şekilde öğrenilmesi açısından lisans programı boyunca dersin devam etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Öğrenciler, ders konularının olgunlaşmaya başlamasıyla bu dersin bitmesinin bir olduğunu belirtmeleri, dersin süre bakımından yeterli bulmadıkları görüşünü destekler nitelik taşımaktadır. Bu açıdan, müzik tarihi dersinin amacına ulaşılabilmesi için yeterli ders saatine ihtiyaç olup bu dersin sıkışıklığa sebep vermeden yayılmasına ihtiyaç vardır. Zaten, bir dersin ders saatinin bir-iki döneme sıkıştırılması sonucu hem konuların özünü anlamakta zorluk çekilebilir hem de öğrenilen bilgilerin kısa sürede unutulabilmesine ortam yaratabilmesi, bu çalışmanın görüşlerini destekler niteliktedir [26].

Sonuç olarak, öğrencilerin büyük çoğunluğunun, müzik tarihi dersinin çok önemli ve yararlı bir ders olduğu bilincini taşıdıkları görülmektedir. Bu ders, müzik öğretim programlarının vazgeçilmez temel derslerinden birisidir. Bu bağlamda, müzik öğretmen adayı için, müziğin doğuşu ve gelişimi hakkında bilgilendirilmesi, müziksel birikimi ve mesleki yönden gelişimi açısından müzik tarihi dersinin önemi daha net anlaşılmaktadır.

6.ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularından yola çıkılarak, müzik öğretmeni yetiştiren kurumlara, müzik öğretmenlerine ve bu alanda çalışan araştırmacılara şu öneriler getirilebilir:

1. Müzik öğretmeni adayının müzik tarihi dersinde öğrendikleri bilgilerin, diğer müzik derslerinde daha iyi kullanabilme becerileri geliştirilmelidir.
2. Müzik tarihi dersi programı gözden geçirilerek, amacına uygun düzeyde öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, bu dersin, dördüncü sınıfta da devamı sağlanmalıdır. Çünkü müzik tarihi dersinin bir-iki döneme sıkıştırılması, bilgilerin daha kapsamlı öğrenilmesini kısıtlamaktadır. Dersin dört yıl sürecince daha detaylı şekilde verilmesinin öğrencileri olumlu yönde etkileyeceği anlaşılmıştır.
3. Diğer müzik derslerine giren öğretim elemanları tarafından, öğrencinin müzik tarihi dersi ile öğrendikleri bilgileri, çalgılarında eserleri çalışırken, o eserin ait olduğu dönemin özelliklerini bilerek, tarzı hakkında bilgi verilerek, eserin özüne uygun şekilde yorumlanmasına olanak sağlanmalıdır.
4. Müzik öğretmenliği bölümlerindeki müzik eğitimi programlarında, müzik tarihi dersiyle, diğer müzik alan derslerine cevap verebilecek nitelikte programlar oluşturulmalıdır.
5. Müzik öğretmeni adaylarının, müzik tarihi dersinin işleniş hakkındaki düşüncelerine gereken hassasiyet gösterilmelidir. Konuları, pekiştirecek açıklamalı müzik dinleme vb. etkinliklere ve uygulamalara yer verilmelidir.

6. Etkili bir müzik tarihi dersi için öğrencileri düşünmeye araştırmaya yöneltecek çalışmalara, konularla ilgili bilgileri öğrencilerin kolayca akılda kalacakları anlatım biçimine başvurulmalıdır.
7. Müzik tarihi dersinde, öğrencilerin derse aktif olarak katılımları sağlanmalıdır. Öğrencinin derste, sosyal, duyuşsal, devinişsel ve bilişsel olarak etkin olması amaçlanmalıdır.
8. Müzik öğretmeni adaylarına, bu dersin müzik öğretmenliği mesleği açısından önemi sıkça vurgulanmalıdır.
9. Birçok Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Bölümlerinde, benzer çalışmalar yapılarak diğer müzik derslerinin yürütülmesinde bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar dikkate alınmalıdır. Böylece, farklı fakültelerdeki müzik öğretmeni adaylarıyla bu çalışmanın yapıp bir karşılaştırmaya gidilmesi önerilebilir. Çünkü örneklemin dâhil edilerek daha da genişletilmesi çalışmanın geçerliğini artırması açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Altunya, N., Gazi Eğitim Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s:645, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Batı Müziği Tarihi Dersi Öğretim Programı (11.Sınıf, 2006).
2. <http://www.yok.gov.tr>. (20.04.2009).
3. Küçükahmet, L., “Öğretimde Planlama ve Değerlendirme”, Ankara: **Alkım Yayınevi.**, 1999.
4. Demirel, Ö., “Planlamadan Değerlendirmeye Öğretmenlik Sanatı”, Ankara: **Pegem Yayıncılık**, 1999.
5. Uçan, A., “İnsan ve Müzik/İnsan Sanat Eğitimi”, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, s. 10, Ankara, 1994.
6. Uçan, A., “Müzik Eğitimi: Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar”, **Müzik Ansiklopedisi Yayınları**, Ankara, 1997.
7. Arıöz, M., “Mesleki Formasyonu Almış ve Çağımızın Gereklere Yerine Getirecek Bir Öğretmen Nasıl Olmalıdır?”, **Çağdaş Eğitim**, Yıl:12, No:127, 76–78, 1987.
8. Fidan. N., & Erden M., “Eğitime Giriş”, Ankara: Mekteksan, 1993.
9. Say, A., “Müzik Tarihi”, **Müzik Ansiklopedisi Yayınları**, s.18, Ankara, 1994.
10. MEB, “Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli”, Millî Eğitim Basımevi, 2004.
11. Cox, G., “A History of Music Education in England 1872–1928”, **Research Studies in Music Education**, Vol. 6, No. 1, 27–37, 1996.
12. Parasi, J., “Fourth- and Fifth-Grade Students’ Affective Response and Ability to Discriminate between Melody and Improvisation after Receiving Instruction in Singing and/or Playing a Piece in the Blues Style”, **International Journal of Music Education**, Vol. 22, No. 1, 77–86, 2004.
13. Türkekul, R., “İlköğretim Okullarında Müzik Tarihi Şeridi İle Müzik Tarihi Eğitimi “Müziği Tarihiyle Birlikte Öğretmek”, Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, 26–28 Nisan 2006, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.
14. Ece, A.S., “Çoksesli Türk Müziği Bestecileri İle İlgili Lisansüstü Tez ve Yayınlar Antolojisi”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, sayı:2, 2007.
15. Uçaner, B., “Türkiye’deki Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında Müzik Tarihi Öğretim Elemanın Dersin İşlenişine İlişkin Görüşleri”, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2007.

16. Huttunen, M., “The Historical Justification of Music”, **Philosophy of Music Education**, Spr 2008, v16, n1, 3–19.
17. Zamir, S. & Hassine, J., “Liszt's Harmonies Du Soir Through The Soleil Couchant (Sunset) Theme In French Romantic Poetry”, **The Journal of music anda meaning**, JMM 7, Fall/Winter 2008, section 5.
18. Wang, C.W. & Humphreys, J.T., “Multicultural and popular music content in an American music teacher education program”, **International Journal of Music Education**, Vol. 27, No. 1, 19–36, 2009
19. Karasar, N., “Bilimsel Araştırma Yöntemi”, Ankara: **Nobel Yayın Dağıtım**, s.77, 2005.
20. Regelski, T. A., “Music Appreciation as Praxis,” **Music Education Research**, v8, n2, 281–310, 2006.
21. Korsyn, K., Decentering Music: “A Critique of Contemporary Musical Research”, **Oxford University Press**, s.41, Oxford, 2003.
22. Çevik, D.B., “Armoni Eğitimi İle Piyano Çalma Becerileri Arasındaki İlişki”, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **Doktora Tezi**, İzmir, 2007.
23. Weinstein, C.E. & Mayer, E.R., “The teaching of learning strategies”, Handbook of Research on Teaching. 3rd edition. Editor: M.C. Wittrock. New York: Macmillan Company, 315–327, 1986.
24. Senemoğlu, N., “Gelişim, Öğrenme ve Öğretim”: Kuramdan Uygulamaya, Ankara, 1997.
25. Kocabaş, A. & Uysal, G., “İlköğretimde İşbirlikli öğrenmenin müzik öğretiminde sınıf atmosferi ve şarkı söyleme becerileri üzerindeki etkisi”, Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, 26–28 Nisan 2006, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.
26. Açıkgöz, K. Ü., “Aktif Öğrenme”, İzmir: **Eğitim Dünyası Yayınları**, s.17, 2004.